

Liikunnan eriarvoisuuden kirjosta

Pasi Koski

Jouko Kokkonen & Kati Kauravaara (toim.) (2020)
Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa. Liikuntatieteellinen Seura. 251 s.

Tasa-arvo on yksi suomalaisen yhteiskunnan perusarvoista ja etenkin julkisen vallan tehtäviin kuuluu huolehtia tasa-arvoisuuden toteutumisesta. Liikuntakulttuurimme on muovautunut vain osin julkishallinnon kaavajuljen suunnassa. Esimerkiksi toiminnasta ison osan toteuttavat kansalaisjärjestöt ja paikallistasolla etenkin liikuntaseurat. Niiden olemassaolo taas perustuu toimijoiden omiin intresseihin. Niinpä eri vähemmistöryhmien toiveet tai tarpeet jäävät helposti noteeraamatta. Seurathan eivät ole julkisen palvelun tuottajia. Sisällöllisesti liikuntakulttuurimme on rakentunut erilaisten vaikutteiden kautta, mutta kokonaisuutta vahvasti suunnannut hegemoninen ote etenkin viime vuosisadalla niin Suomessa kuin monissa muissakin maissa oli brittiläisellä sportilla. Alun alkaen yläluokkaisten, terveiden, nuorten, valkoisten miesten, joiden ei tarvinnut tehdä työtä, ajanvietteeksi kehitetty toimintamalli, jossa pyrittiin kilvoittelemalla löytämään parhaat, ei lähtökohtaisesti sisältäneet eriarvoisuutta vieroksuja piirteitä, pikemminkin päinvastoin. Niinpä ei ole yllättävää, jos meikäläisessä liikuntakulttuurissa on löydettävissä merkkejä eriarvoisuudesta.

Kalevi Heinilän (1977) pioneerityö ”Nainen suomalaisessa liikuntakulttuurissa” taasi

olla ensimmäinen tasa-arvotema käsitellyt tutkimus suomalaista liikuntaa koskien. Sittemmin keskustelua aiheeseen liittyen on herätelty ja muitakin näkökulmia eriarvoisuuden on vähitellen otettu analyysin ja keskustelun kohteiksi. Vuonna 2016 perustettiin Valtion liikuntaneuvostoon jopa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvojaosto pohtimaan näitä kysymyksiä. Tarvetta tutkimustiedolle teemaluueeseen liittyen on. Niinpä tässä tarkastelun kohteena olevan kirjan kirjoittaminen on ollut hyvä idea, ja on hienoa, että se on tehty.

Liikunnan maailman voi ymmärtää elämänä pienoiskoossa. Monet sen kautta tehdyt havainnot peilaavat koko yhteiskuntaa. Näin ollen teos käsittelee inhimillisesti isoja kysymyksiä. Hämmäntävästä 70-lukulaisesta ulkoasustaan huolimatta kokoelma tarjoaa uutta ajateltavaa. Kirja avaa silmiä tarjoamalla perspektiiviä liikuntakulttuuriin muuttaman eri ryhmän suunnasta. Eriarvoisuuden ulottuvuuksia on lukuisia ja ne linkittyvät monin tavoin keskenään. Vaikka monet alaryhmät ovat suhteellisen pieniä, ei eriarvoisuus kokonaisuudessaan ole marginaalinen ilmiö. Se koskettaa suurta joukkoa ihmisiä.

Teemaan johdattelevan taustoituksen ja lopun yhteenvedon lisäksi teos muodostuu kymmenestä itsenäisestä artikkelista. Artikkelit on vähän keinotekoisesti jaoteltu kolmeen teemakokonaisuuteen. Joka tapauksessa liikuntaan liittyvän eriarvoisuuden problematiikkaa tulee pohdituksi vammaisten nuorten, vaikeasti vammaisten nuorten, syrjäseutujen nuorten, eri koulutustaustaisten aikuisten, ulkomaalaistaustaisten, lihaviiden, romanien, maahanmuuttotaustaisten miesjalkapalloilijoiden ja ikääntyneiden työntekijöiden eri ammattiryhmien sekä ulkomailla syntyneiden naisten näkökulmasta. Sitä, millä perusteella kyseiset teemat ja kohderyhmät valikoituivat tai oliko muita näkökulmia tarjolla, ei taidettu kertoa missään. Niin tai näin, yksi teoksen ansioista on siinä, että se tuo asian esiin monen eri näkökulman kautta.

Artikkeleissa esitetyissä tutkimuksissa myös käytettyjen menetelmällisten valintojen kirjo on laaja. Esimerkkejä löytyy niin haastattelusta, kyselyistä, havainnoinnista, media-aineistoista, tutkimuskirjallisuuden ja liikuntapoliittisten asiakirjojen analyysistä kuin terveystarkastusten ja liikemittarien hyödyntämisestä. Osittain lukijan tehtävää artikkeleja peräkkäin lukiessa hankaloittaa, kuten nykyisessä liikuntatutkimuksessa usein, se, että jotkut tekstit tarkastelevat vapaa-ajan liikuntaharrastusta, jotkut liikkumista ylipääntään, välillä katse kohdistuu kilpaurheiluun ja välillä fokuksessa on harrastamattomuus, paikallaanolo tai liikemittareiden jäljittämä fyysinen aktiivisuus. Toki kohderyhmien ja menetelmien runsaus kuten myös liikuntakulttuurin eri osa-alueiden kirjon ja eriarvoisuuden monet ulottuvuudet voi nähdä myös rikkauteena, joka vain alleviivaa sitä, miten haasteellisen ja monipoimuksen teema-alueen äärellä ollaan.

Artikkeleissa haastetaan ja kyseenalaistetaan eräitä itsestäänselvyyksinä pidettyjä asioita. Muun muassa sitä, että runsauden yhteiskunnassa kaikilla olisi valtavasti valin-

nanvaraa esimerkiksi liikuntaharrastusten suhteen. Vaikkapa vammaisten tai syrjäseudulla asuvien nuorten näkökulmasta asia voi näyttäytyä kovin toisenlaisena. Näennäisesti avoin ja rento liikunnan sosiaalinen maailma voikin kenenkään tahtomatta muodostua myös ulossulkeväksi.

Jos pari yksittäistä esimerkkiä teoksen tarjonnasta nostaa esiin, niin itselleni parasta antia olivat yhteenvetoluvun kuvio sekä ulkomaalaistaustaisiin liittyvän keskustelun tarkastelu edeltäneen 30 vuoden ajalta. Ensin mainittu tiivistää artikkelien tuottamat näkökulmat ja eriarvoisuuteen liittyvät piirteet. Jatkoanalyysissä voisi miettiä yksilön liikuntasuhteen rakentumista kyseistä kiekkoa soveltamalla. Tosin neuvoisin kehrittelemään kuviolle suuhun sopivamman nimityksen. Jälkimmäinen taas otsikoinnin oudosta peli-sanavalinnastaan huolimatta tarjoaa ymmärrystä siihen, miten haastavaa teemaa on vuosien saatossa käsitelty. Pääviestinä on, ettei asia hallinnoinnin näkökulmasta ole helppo. Hyvistä pyrkimyksistä huolimatta liikuntapolitiikassa ja liikunnan edistämisessä voidaan tuottaa myös eriarvoisuutta.

Kaikkiaan eriarvoisuuden selityksiä tarjotaan muun muassa yksilöllisiin, sosiaalisiin ja rakenteellisiin tekijöihin liittyen. Jonkin verran kulttuurisia käytäntöjäkin nostetaan esiin. Ylipääntään kulttuurinen näkökulma vilahtelee pohdinnoissa ja sitä sivutaan, mutta itse analyysissä sen hyödyntäminen jäi kovin ohueksi.

Julkaisun kokonaiskuvaa heikentää se, että vertaisarvioinnista ja toimituksellisesta prosessista huolimatta virheitä ja puutteita esimerkiksi lähdemerkinnöissä on sen verran, että kriittistä lukijaa jää harmittamaan tekijöiden puolesta. Paikoitellen kirjoittajilla oli kyseenalaistamatta taipumus tarjota liikuntaa ja sen ”hyvää elämää” normatiivisesti valtakulttuurin näkökulmasta. Muutamissa artikkeleissa oli myös tunnistettavissa ohjelmallista otetta. Teksteissä esiintyy jonkin ver-

ran toistoa ja tieteelliseen ilmaisuun huonosti sopivaa löysyyttä. Arvelen, että artikkeleille oli annettu ohjeellinen mitta. Moniin olisi riittänyt pienempikin sivumäärä. Napakammalla otteella asiat olisi saanut kerrotuksi vähintäänkin yhtä hyvin.

Kaiken kaikkiaan teos on kuitenkin tervetullut pelinavaus. Sitä voikin suositella esimerkiksi oppikirjaksi alan opintoihin. Ehkä tärkein viesti kokonaisuudesta on siinä, että tutkittavaa aiheen äärellä riittää.